

Eerst het individu, pas dan de groep

AUTEUR Tina Kelder

Het boek *Identity and violence: The illusion of destiny* (2006) van Amartya Sen ligt al enige tijd in de winkel. Zoals de titel al verraadt, gaat het boek in op identiteit en de manieren waarop dat tot onenigheid tussen mensen kan leiden. Hoewel een discussie van het concept 'identiteit' door een Nobelprijslareaat Economie niet zonder meer voor de hand ligt, is het boek prima verenigbaar met zijn overige publicaties over vrijheid en keuzemogelijkheden. In de huidige bespreking worden relaties gelegd tussen identiteit en cultuur, religie, westerse en antiwesterse sentimenten, globalisering en de multiculturele samenleving, die elk in een afzonderlijk hoofdstuk worden besproken. Daarbij wordt fel uitgehaald naar theorieën over identiteit die menselijke wezens niet als multidimensionale individuen, maar als lid van één vastgestelde groep benaderen.

Een van de theoretici die een dergelijke groepsafhankelijke benadering voorstelt – en genadeloos in de pan wordt gehakt – is Samuel Huntington, die *The clash of civilizations* (1996) schreef. Huntingtons indeling is gebaseerd op religie, in de veronderstelling dat dit de sleuteleigenschap is die de identiteit van personen het meest volledig en accuraat beschrijft. Andere identiteitsbepalende factoren zijn daarmee dus ondergeschikt aan religieuze opvattingen. Sen beargumenteert echter overtuigend dat religie tekortschiet bij het bepalen van iemands identiteit. Iedereen beschikt namelijk over meerdere groepsrelaties – bijvoorbeeld gebaseerd op nationaliteit, gender, beroep, politieke voorkeur en allerhande sociale, economische, commerciële, artistieke en culturele bezigheden – en bepaalt per situatie zelf het relatieve belang van deze relaties.

'De suggestie van een enkelvoudige identiteit biedt rechtvaardiging voor conflict.'

De suggestie van een enkele definitieve identiteit biedt rechtvaardiging voor conflicten en misstanden. Deze stereotype benaderingen beperken de vrijheid bij het kiezen van een identiteit, wat afschuwelijke gevolgen kan hebben; het is dan niet meer mogelijk om een beroep te doen op een gedeelde factor zoals woonplaats of muzikale voorkeur. De losjes op de werkelijkheid gebaseerde film *Das Leben der Anderen* (2006) speelt met het thema identiteit in de voormalige DDR, de

gevolgen van het kijken over de grenzen van de communistische versus niet-communistische identiteit en de gevaren die het volledig benadrukken van één identiteit met zich mee kan brengen.

In een meer realistische aflevering van het informatieve televisieprogramma *Tegenlicht* eind 2007 wordt deze boodschap ook benadrukt: wie medemensen alléén als 'moslim' of 'allochtoon' brandmerkt, vergroot de kans op polarisatie en geweld. In dit programma (wat overigens online te bekijken is) sprak Sen ook over het belang van de rede, open argumentatie en meer interactie tussen vooralsnog veelal van elkaar geïsoleerde culturen in zogenaamde multiculturele samenlevingen. Ook is een diepgaandere kennis van de wereldgeschiedenis, en vooral van de uitwisseling van kennis en innovaties, noodzakelijk om verbanden te kunnen leggen tussen de bouwstenen van identiteiten die nu als losstaand worden beschouwd. Deze observatie is vooral relevant in het kader van de huidige westerse en antiwesterse mentaliteit, waarbij tolerantie, wetenschappelijk denken en democratie als unieke westerse waarden worden voorgesteld, terwijl deze ideeën al eeuwen eerder in niet-westerse samenlevingen bloeiden. Sen pleit zo voor het zoeken naar overeenkomsten en gedeelde eigenschappen, wat positievere resultaten oplevert dan het creëren van reactieve identiteiten of de zwart-wit benadering van anderen via een enkelvoudige identiteit.

Toch is Sens bewering dat de sociale wetenschappen en de binnen die kaders uitgevoerde analyses gehandicapt zouden zijn door een in zijn ogen noodlottig hokjesdenken niet zonder meer waar. Studies die bijvoorbeeld gebruikmaken van Derrida's notie van deconstructie of van feministische benaderingswijzen zullen conclusies zo min mogelijk in stereotype categorieën uitdrukken. Wetenschappers zijn zich zeker bewust van de vormende invloed van meerdere milieus tegelijk; daar wordt in pedagogische wetenschappen al sinds jaar en dag mee gewerkt. Ook is de uitspraak dat het denken op een geaggregeerd niveau uit de hand is gelopen misschien niet helemaal gerechtvaardigd. Dit punt van kritiek daargelaten, is *Identity and violence* een overtuigend en boeiend boek, dat aanleiding geeft tot genuanceerde discussie. Daarbij is het, dankzij een veelzijdig gebruik van het Engelse vocabulaire, een boek dat zeer prettig wegleest. Zo je deze uitgave nog niet gelezen hebt: stel het niet langer uit!

Sen, A.K. (2006) *Identity and violence: The illusion of destiny*. New York: Norton & Company. ISBN 978-0393329292.